

Opočenské zkušenosti s výchovou dubových porostů

Luděk Chroust

Opočenské pěstování lesů bývá spojováno se jménem Hugo Konias, který od svého nástupu (1924) na velkostatek Opočno Colloredo–Mansfeldů realizoval přeměny a převody smrkových a borových monokultur na porosty smíšené a různověké. Méně se ví, že H. Konias byl také iniciátorem neobvyklé metody pročistek (KONIAS 1951). Aplikoval totiž Schädelinovy čistky z bukových porostů i na mlaziny dubové a modifikoval je tím, že odstraňované jedince neužezával u země, ale ve spodní třetině koruny. Tímto komolením, které mělo za následek regeneraci zbylé části koruny, sledoval zvýšení statické stability přehoustlých mlazin a kryt půdy proti zabuřnění.

Jeden z prvních takto vychovávaných porostů se nachází na lokalitě Halín v oblasti Předhoří Orlických hor (Správa lesů Kristiny Colloredo–Mansfeldové v Opočně, HS 25 - dubové hospodářství živné řady, SLT 3B, 260 m n. m., průměrná roční teplota 7,6°C, roční srážky 660 mm). Porost vznikl v r. 1930 přirozeným zmlazením a dosevem žaludů na ploše 0,6 ha s pomístným vylepšením jilmem, borovicí a smrkem. V minulém roce (2003), kdy se na Správě lesů Kristiny Colloredo–Mansfeldové v Opočně zpracovával nový LHP, jsem byl lesními hospodáři požádán o vyhodnocení nejen Koniasova způsobu pročistek, ale i probírkového pokusu založeného před 50 lety VÚLHM VS Opočno. Protože výsledky mohou být zajímavé i pro jiné dubové porosty, předkládám je lesnické veřejnosti.

Pročistky v dubových mlazinách

Ve stadiu zapojené mlaziny, kdy nejvyšší stromy dosahovaly asi 4 m a počet stromů se pohyboval okolo 25 tis. ks/ha, se započalo s čistkami tím způsobem, že se nejdříve negativním výběrem seřízly koruny větevnatých předrostů tak, aby na pahýlech zbyly živé větve. Po 2–3 letech se podobným způsobem seřezávali méně tvární je-

dinci v podúrovni. U úroňových stromků rovných, ale s náznakem vidličnatosti se slabší větve odřízla asi 5 cm od kmínku. Když se po 2 až 3 letech vidličnatost opakovala, stromek se odstranil. Současně se uplatňoval pozitivní výběr v úrovni a uvolňovaly se koruny kvalitních jedinců.

V průběhu prvního věkového stupně se tímto způsobem provedly 3–4 zásahy a hustota hlavního porostu se zredukovala na cca 6 tis. ks/ha. Ve spodní etáži se uchovalo přibližně trojnásobné množství komolených, ale živých doubků (obr. 1).

Probírky v tyčkovinách a tyčovínách

Pro poznání, jak probíhá přirozený vývoj dubového porostu a jak je možno jej ovlivnit výchovnými zásahy ve stadiu tyčkovin a tyčovín, byl v r. 1952, ve věku porostu 22 let, založen VÚLHM VS Opočno experiment spočívající v porovnání tří způsobů (výchovy podúroňové, probírky jakostní, cílových stromů). Za tím účelem byla tyčkovina, dosud vychovávaná čistkami, rozdělena na 4 dílce 30 x 40 m, z nichž na jednom byl porost ponechán přirozenému vývoji, na ostatních se postupovalo podle zásad příslušných způsobů. Vývoj a růst stromů a porostů byl sledován podle pravidel platných pro

Obr. 1: Čistka provedená komolením korun.

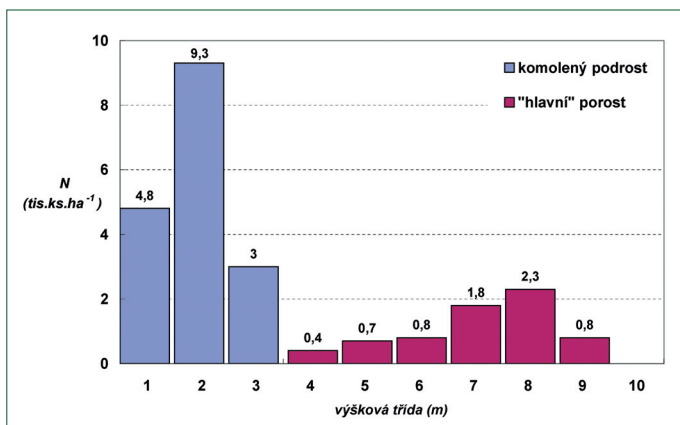
první dva zásahy opakovaly po roce (22 a 23 let) a byly zaměřeny na vytvoření horizontálního zápoje. Proto se nejprve odstranila přízemní etáž tvořená komolenými doubkami a stromy podúroňovými. Ojedinele se vytěžily i stromy předrůstavé, které narušovaly horizontální zápoj. Další zásahy se opakovaly dvakrát po 5 letech, později po 10 a dva poslední po 15 letech.

c) Na dílci určeném pro **jakostní probírku (J)** zaměřenou na vypěstování rovných a tlustých stromů s pravidelnými letokru-

Obr. 2: Spodní etáž vzniklá z komolených stromků (věk 22 let).

Graf 1: Počet stromů ve výškových třídách (1 - do 1 m; 2-1,1-2 m; 3-2, 1-3 m; 4-3,1-4 m atd.) po ukončení čistek ve 22 letech.

pro probírkové pokusy (CHROUST 1958).

a) V dílci, na kterém se ponechal porost **bez výchovy (K)** se do porostu nezasahovalo ani zdravotním výběrem, odumřelé stromy se v porostu ponechávaly.

b) V porostu na dílci určenému pro **podúroňovou výchovu (P)** se

Tab. 1: Průměrný roční přírůst hmoty kmenové ($m^3 \cdot ha^{-1} \cdot rok^{-1}$).

Věk	23 - 33		33 - 43		43 - 58		58 - 73	
	vč.s	b.s.	vč.s	b.s.	vč.s	b.s.	vč.s	b.s.
K	9,6	8,6	10,7	8,1	11,4	7,7	5,6	0,9
P	8,9	8,1	11,7	11,7	11,6	10,9	9,0	7,0
J	9,1	9,0	11,6	10,5	10,5	6,8	7,8	6,9
C	8,6	7,3	12,4	11,7	9,6	8,8	8,5	4,6

Pozn.: vč.s - včetně souší, b.s. - bez souší

Tab. 2: Počet stromů (N/ha) s výčetní tloušťkou 20-40 cm v 73 letech.

Tloušťka/por.	K	P	J	C
21-30	488	407	316	331
31-40	49	117	162	75

Tab. 3: Počet stromů (N/ha) 1. a 2. stromové třídy (Schädelinova klasifikace upravená Polanským - 1995) podle tvaru kmene v 73 letech.

Porost	K	P	J	C
1.a 2.tř.	619	521	426	461
Rovné	216/26	193/17	251/115	212/106
Pokřivené	111/49	115/29	98/34	92/39
Křivé	292/38	213/27	77/19	152/65

Pozn.: ve jmenovateli počet stromů bez kmenových výhonů (vlků)

Tab. 4: Výčetní základna G (m^2/ha) a objem hmoty kmenové V (m^3/ha) na počátku a konci pozorování.

Porost	K	P	J	C	G	V	G	V
Rok (věk)	G	V	G	V	G	V	G	V
1953 (23)	18,5	83	17,8	89	17,9	87	17,1	77
vytěžené odumřelé	-	-	20	136	17,2	129	17,3	100
2003 (73)	34,7	380	35,4	419	31,2	359	32,5	368
Přírůst vč. souší	42,8	459	42,4	510	43,1	483	44,5	476
Přírůst bez souší	16,2	297	37,6	466	30,5	401	32,7	391

Obr. 3: Dubová kmenovina (73 let) ponechaná od 20 let přirozenému vývoji. Foto: J. Nárovcová

hy se zasahovalo negativním i pozitivním výběrem do všech vrstev tak, že se postupně uvolňovali čekatelé a z hlavní úrovně

odstraňovali nekvalitní jedinci. Podúroveň se šetřila za účelem vytvoření vertikálního zápoje.

Při prvním zásahu ve 22 letech se nejdříve vytěžili nekvalitní jedinci z hlavní úrovně a následně vyhledaly a uvolnily kvalitní stromy s rovnými kmínky a průměrně velkou korunou. Dosud žijící dřívě komolené stromky se ponechaly do jejich odumření. Další zásahy se opakovaly v 5–15letých intervalech. Při každém zásahu se opakoval pozitivní výběr a uvolňovaly se stromy, které se v dané době jevily kvalitnější. Při snaze udržet vertikální zápoj se podúrovňové stromy nadále ponechávaly.

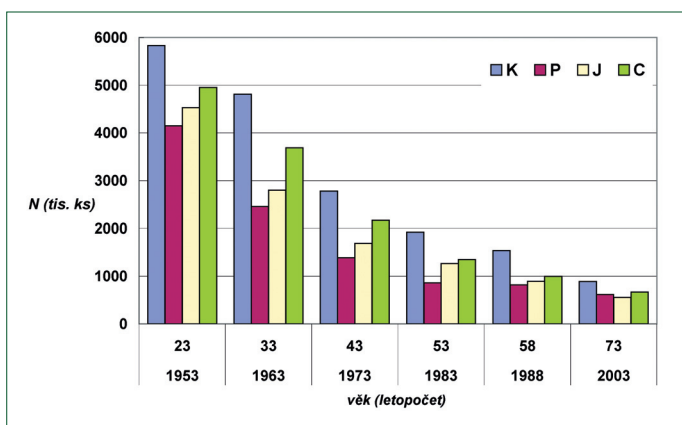
d) Na dílci s pěstováním cílových stromů (C) byla již od stadia tyčkovin pozornost soustředěna na trvale označené stromy. S těmito stromy se počítalo až do mýtního

věku. Proto jich bylo vyhledáno a vyznačeno 250 ks/ha. Šlo o stromy s rovným kmínkem, průměrně velkou korunou, které náležely do 1. a 2. stromové třídy. K vyznačení a uvolnění cílových stromů došlo v r. 1963 ve věku 33 let, kdy tvar kmínků a velikost korun byla dostatečně vyhraněna. Současně se z jejich blízkosti odstranily (ve věku 35 let) skupinky komoleného podrostu, aby mohly být podsázeny bukem a lípou. Podúrovňové stromy se ponechávaly tak, aby svým stínem zabraňovaly tvorbě kmenového obrostu na cílových stromech.

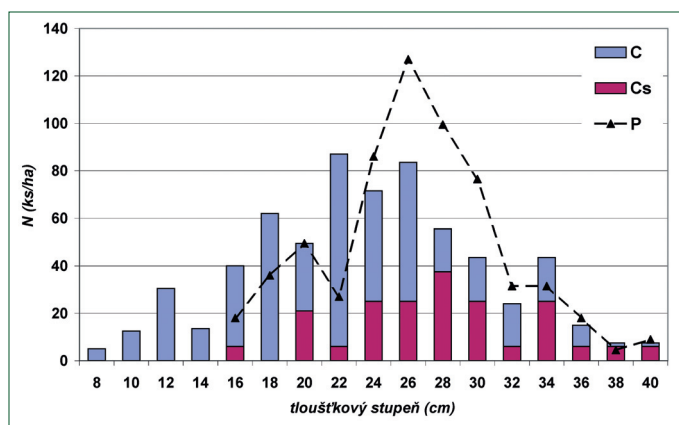
Výsledky

Výsledky aplikace Schädelinovy čistky modifikované Koniasem v dubových mlázinách byly pozitivní, neboť do stadia 20letých tyčkovin snížily hustotu porostu na

Graf 2: Počet stromů na jednotlivých dílcích ve věku 23–73 let (v letech 1953–2003). (K - bez výchovy; P - podúrovňová výchova, J - jakostní probírka, C - metoda cílových stromů).

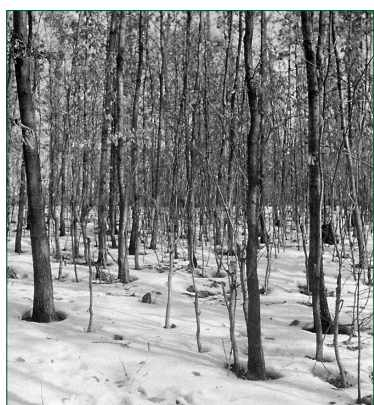

Graf 3: Tloušťková struktura porostu vychovávaného podúrovňově (P), s cílovými stromy (C + Cs - cílové stromy), jakostním výběrem (J) a porostu vychovávaného podúrovňově (P) (věk 73 let).

Obr. 4 a 5: Dubová tyčkovina (23 let) po prvním podúrovňovém zásahu a po 50 letech.
Barevné foto: J. Souček

Obr. 6 a 7: Dubová tyčkovina (23 let) po prvním jakostním výběru a po 50 letech.
Barevné foto: J. Souček

Obr. 8 a 9: Dubová tyčkovina s cílovými stromy 6 let po podsadbě bukem a lípou ve věku 40 let a po 30 letech.
Barevné foto: J. Souček

optimální míru (cca 6 tis. ks/ha) bez ohrožení její stability a podpořil se vývoj a růst přes 1500 nejkvalitnějších stromů a předrůstavých stromů. Vytvořila se také spodní etáž podporující statickou stabilitu porostu a kryjící půdu proti zabuřnění. Rozpětí výčetních tloušťek se pohybovalo od 2 do 10 cm ($d_k = 6,1$ cm) a výšek od 1 do 9 m ($h_s = 7,9$ m). V dalším vývoji tyčkoviny, ponechané bez pěstební péče, docházelo k přirozenému intenzivnímu prořezávání (obr. 2).

V průběhu 50 let odumřelo 5120 stromů o objemu hmoty kmenové 162 m³. Přesto počet stromů v 70 letech byl o 59 % vyšší, než udávají Růstové tabulky ČR (ČERNÝ, PAŘEZ, MALÍK 1996) pro AVB 26. Prů-

měrný roční přírůstek hmoty kmenové se až do 50 let pohyboval okolo 8,6 m³ a teprve v posledních 15 letech výrazně klesl (tab. 1). Přesto v 73 letech výčetní základna a zásoba hmoty kmenové byla větší o 16 % a 13 %, než udávají tabulky. Naopak výčetní tloušťka středního stromu byla o 4 % menší. To znamená, že tloušťkový přírůstek jednotlivých stromů byl malý a v porostu převládaly slabé stromy (h/d středního stromu v 73 letech = 100). Výchozí tyčkovina a tyčkovina **podúrovňovými zásahy** snižovala hustotu porostu rychleji, než byl přirozený vývoj, a v 73 letech klesla téměř na tabulkovou úroveň. Záměrným prořezáním zápoje se v druhém decenniu zvět-

šil přírůstek na výčetní základně na 1 m² a hmoty kmenové na 11,7 m³. Později klesal až na 7 m³/rok. Zásoba v 73 letech dosáhla 419 m³ a byla o 10 % větší než v porostu bez výchovy. Také tloušťka středního stromu byla o 8 % větší a počet stromů silnějších nad 30 cm byl dvojnásobný (tab. 2).

Zhoršila se však kvalita kmenů, neboť stromů s rovnými kmeny bylo méně (tab. 3). Podúrovňovými zásahy se na minimum snížilo odumírání stromů a nahodilá těžba. V důsledku toho byla celková produkce hmoty pňové o 60 % větší než porostu nevychovaného (tab. 4).

Výchova založená na **jakostním výběru** zvětšila počet stromů silnějších než 30 cm a také počet stromů s rovným a neobrostlým kmenem (tab. 2 a 3). Přírůstek na výčetní základně a objemu byl však nižší než v porostu vychovávaném podúrovňově, taxační parametry byly v 73 letech téměř totožné s tabulkovými pro bonitu 26.

Výchova **metodou cílových stromů** byla zklamáním, neboť část cílových stromů odumřela, u některých se jejich kvalita zhoršila, navíc i počet stromů silných a rovných byl menší než v porostu s jakostním výběrem. Také celkový hmotový přírůstek byl menší než v předcházejících variantách. Potvrdily se tak pochybnosti ASSMANNA (1962), KENNELA (1979) aj., zda je účelné soustředit se trvale jen na určité stromy a nepočítat s jejich případnými růstovými změnami.

Závěr

Pro výchovu dubových nárostů a mlazin z přirozené obnovy se osvědčila Koniasem modifikovaná Schädelinova čistka, kterou se v krátkých, maximálně 5letých intervalech odstraňují sestřiháváním nekvalitní jedinci ze všech úrovní mlaziny.

Pro tyčkoviny a tyčoviny se jeví jako nejhodnější metoda jakostního výběru, při které se odstraňují netvární jedinci ze všech úrovní a uvolňují kvalitní čekatelé (zpočátku jen mírně a teprve z nich později vybraní vyvolenci silněji, aby se udržela pravidelná šířka letokruhů). V nastávajících tyčovínách je vhodná podsadba stinnými listnáči, jež předchází vytěžení ustupujících jedinců za účelem vytvoření podmínek pro zdárný růst spodní etáže, která kryje půdu a brání tvorbě kmenových proleptických výhonů (vlků).

Adresa autora:

Ing. Luděk Chroust, CSc.

Na Olivě 569

517 73 Opočno

Černobílé foto: Z. Křicnar